

Lakeja, demokratiaa ja korruptiota metsäsektorilla

Anna - Maija Matilainen
& Minna Pappila

Yhteiskunnan instituutioita on verrattu usein joukkuepelin sääntöihin. Ne määrittelevät miten pelaajien tulee yhteiskunnan eri pelikentillä, kuten politiikassa ja talouselämässä, toimia. Douglass Northin mukaan instituutiot ovat jaettavissa virallisiin ja epävirallisiin instituutioihin. Virallisten ja epävirallisten instituutioiden vuorovaikutus ja tapa, jolla täytäntöönpano on järjestetty muovaavat ihmisten välistä jokapäiväistä kanssakäymistä yhteiskunnassa. Viralliset instituutiot, kuten lait, ohjeet ja sopimukset voivat muuttua nopeasti ja radikaalistikin. Tavat, käyttäytymissäännöt ja traditiot ovat epävirallisia instituutioita ja muuttuvat hitaasti, sillä ne pohjautuvat kunkin maan kulttuuriin, historiaan ja perinteisiin. Nykyisyys on sidoksissa menneisyyteen juuri epävirallisten instituutioiden kautta. (North 1990.)

Suunnitelmatalousjärjestelmän hajoaminen Itä-Euroopan maissa ja Venäjällä merkitsi aikaisempien virallisten instituutioiden häviämistä tai merkittävää muutosta. Muutoksen myrskyissä monet epäviralliset instituutiot silti selviytyivät

ja elivät yhä (North 1997). Venäjän metsäsektori koki viime vuosikymmenten suurimmat muutoksensa 1990-luvun alussa, kun metsäalan yrityksiä alettiin yksityistää ja koko toimintaympäristö muuttui nopeasti ja perustavanlaatuisesti. Vaikka lainsäädäntö pääosin uusittiin markkinatalouden periaatteiden mukaiseksi, yritysten ja lakeja soveltavien viranomaisten toimintatavat ovat muuttuneet lainsäädäntöä huomattavasti hitaammin: lakeja ei aina ole noudatettu tai niitä on käytetty toisiin tarkoituksiin kuin mitä lainsäätäjät on tarkoittanut. Uusia lakeja säädettyäessä otettiin mallia mm. Yhdysvaltojen ja EU-maiden oikeusjärjestelmistä, mutta ei otettu riittävästi huomioon, että lakien toimivuus edellyttää monien markkinatalousmaissa tyypillisten instituutioiden olemassaoloa (Nystén-Haarala 2001, 220–222). Venäjällä ne toimivat toisin kuin markkinataloudessa perinteisesti on totuttu. Tällaisista instituutioista voidaan mainita esimerkiksi tehokas ja riippumaton oikeuslaitos sekä toimiva pankkijärjestelmä ja osakemarkkinat.

Venäjän esimerkki osoittaa, että lainsäädännön mahdollisuudet muutoksen veturina ovat rajalliset. Alena Ledenevan mukaan epävirallisten instituutioiden merkitys Venäjällä on suuri johtuen lainsäädännön ja täytäntöönpanon tehottomuudesta sekä lainsäädännön perinteisesti vähäisestä merkityksestä ihmisten arkielämässä Neuvostoliiton aikana. Asiat oli totuttu hoitamaan ennemminkin henkilökohtaisten yhteyksien avulla kuin lakiin vetoamalla.

Virallisten ja epävirallisten instituutioiden välillä on jännitteitä, sillä nämä instituutiot edustavat erilaisia ajattelutapoja. Viralliset instituutiot ovat suuntautuneet markkinatalouteen, kun taas menneisyyden perintö on yhä läsnä epävirallisissa instituutioissa. Yhteiskunnan pelisäännöt eivät ole vielä muodostuneet yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. (Ledeneva 2001; North 1990.)

Tässä artikkelissa käymme läpi Venäjän metsäsektoriin liittyvää lainsäädäntöä. Tarkastelemme sekä metsien käytön sääntelyä että metsäteollisuusyritysten toimintaan liittyvää sääntelyä. Pyrkimyksemme on valottaa lainsäätämisen ja lainsoveltamisen problematiikkaa Venäjällä. Venäjän metsälaki, insolvenssilaki (konkurssilaki)¹ ja osakeyhtiölaki ovat esimerkkejä, joiden avulla tarkastelemme, mitkä seikat ovat aiheuttaneet ongelmia lakien säätämisympäristössä ja täytäntöönpanossa sekä mikä on virallisten ja epävirallisten instituutioiden suhde näihin ongelmiin.

Taistelu kombinaattien omistuksesta

Venäjän metsäsektorilla on herättänyt runsaasti keskustelua paitsi metsälain uudistushanke ja sen kohtaamat vaikeudet myös suurten ja suhteellisen menestyvien selluloosa- ja paperikombinaattien joutuminen yritysvaltausten kohteiksi. Jopa sellaiset Venäjän selluloosa- ja paperiteollisuuden jättiläiset kuten Ilim Pulp Enterprise ja Arkangelin selluloosa- ja paperitehdas ovat joutuneet taistelemaan valtausyrittäjiä vastaan. Vaikka seuraavassa tarkastellaan vain Venäjän metsäsektorilla tapahtuneita yritysvaltauksia, kiistat yritysten omistuksesta eivät ole tuntematon ilmiö muillakaan teollisuuden aloilla. Yritysvaltaukset alkoivat yleistyä Venäjällä vuoden 1999 alusta lähtien ja tätä kehitystä kiihdytti erityisesti vuoden 1998 insolvenssilaki (Volkov 2004). Omistustiistat ovat ravistelleet Venäjän selluloosa- ja paperiteollisuutta 2000-luvun alusta lähtien. Varakkaiden liikemiesten eli oligarkkien kiinnostus metsäteollisuutta kohtaan sijoituskohteena ei ole johtanut teollisuuden alan kukoistukseen kuten olisi voinut olettaa, vaan

repiviin riitoihin yritysten omistuksesta (Butrin 2004). Muun muassa Oleg Deripaskan Bazovyi Element -yhtiö on aktiivisesti pyrkinyt saamaan omistukseensa useita suuria kombinaatteja kuten Ust-Ilmskin ja Bratskin kombinaatit (Irkutskin alue), Syktyvarin kombinaatin (Komin tasavalta) sekä Kotlaksen ja Arkangelin kombinaatit (Arkangelin alue). Selluloosa- ja paperikombinaattien omistuksesta käydyssä kädenväännössä on kuultavissa kaikuja yksityistämisen ajalta. Suurin osa tehtaista yksityistettiin 1990-luvun alkuvuosina. Ajanjakso oli kaoottinen – lainsäädäntöä muutettiin ja uutta luotiin nopeaan tahtiin. Epävakaissa oloissa tehtiin virheitä ja lakeja ei välttämättä aina kovin tarkoin noudatettu. (Dudarev et al. 2004.) Metsäsektorin viimeaikaisissa omistustiistoissa yhtiöiden osakkaiden asemaa on yritetty horjuttaa riitauttamalla yksityistämisen aikana tehdyt ratkaisut.²

Markkinataloudessa yhtiöiden omistuksessa tapahtuvat muutokset ovat arkipäivää. Yritysvaltauksia metsäsektorilla ei sinänsä ole pidetty huolestuttavana ilmiönä, vaan keskustelua ovat herättäneet niiden toteuttamisessa käytetyt keinot. Venäjän selluloosan- ja paperintuottajien järjestö RAO Bumprom on varoittanut myös kiistojen haitallisista vaikutuksista investointeja kipeästi kaipaavan metsäsektorin investointi-ilmapiiiriin. Yritysvaltauksissa lainsäädännön ja sen täytäntöönpanon puutteita on käytetty hyväksi. Perimmäinen päämäärä, yritysvaltaus, on verhottu konkurssimenettelyn tai vähemmistöosakkaiden oikeuksien suojaamiseksi tehtyjen toimenpiteiden taakse. Selluloosa- ja paperitehtaiden omistustiistoja tarkasteltaessa merkittävää on valtion sekä alue- ja paikallistason viranomaisten sekaantuminen yritysmaailman konflikteihin. Toistuva kaava on, että valtausyrittäjien kohteeksi valikoitunut kombinaatti on joutunut lukuisten viranomaistarkastusten ja tiedusteluiden kohteeksi. Sanomalehti *Pravda Severa* on raportoinut esimerkiksi useista tarkastuksista Arkangelin selluloosa- ja paperikombinaatissa (*Pravda Severa* 2006).³ Yritysvaltausta suunnittelevan tahon verkostot ja kontaktit viranomaisiin, eli niin sanottu admi-

nistratiivinen resurssi (*administrativnyi resurs*), on erittäin keskeinen yritysvaltauksen onnistumisen kannalta. Nojautumalla henkilökohtaisiin verkostoihin ja käyttämällä mm. lahjuksia on pyritty vaikuttamaan viranomaisiin, jotta he edistäisivät yritysvaltauksen toteutumista. Yritysvaltauksen onnistuminen edellyttää vallan vaihtumista kohdeyhtiön johdossa. Kontaktit viranomaisiin ovat tärkeitä tässäkin suhteessa. Viranomaispäätösten pikainen toimeenpano ja jopa aseellinen uhkailu ovat olleet keinoja murtaa vanhan johdon vastarinta ja turvata uuden johdon asema yhtiössä. Viranomaisista avainasemassa ovat olleet tuomioistuinten jäsenet, täytäntöönpanoviranomaiset sekä poliisin erikoisjoukot. (Volkov 2004.)

Laki väärissä käsissä

Venäjän insolvenssilainsäädännön lähtökohtana on, että insolvenssimenettely ymmärretään kokonaisuutena, jonka yksi osa on velallisen konkurssi. Oikeushenkilön olemassaolo lakkaa konkurssissa, mikäli velallisen maksukyky ei palaudu tai velallinen ei tee sovintoa velkojien kanssa. (Ks. tarkemmin Orlov 2006.) Venäjän vuoden 1998 insolvenssilaille (*zakon o nesostojatelnosti (bankrotstve)*) asetettiin suuria odotuksia sen tuleessa voimaan. Uskottiin, että markkinoiden näkymätön käsi pakottaisi yritykset uudistuksiin ja poistaisi kannattamattomat yritykset markkinoilta (Volkov 2004). Aikaisempi laki vuodelta 1992 oli osoittautunut huonosti toimivaksi. Ylivelkaiset yritykset joutuivat harvoin konkurssimenettelyn kohteeksi, sillä konkurssimenettelyn aloittaminen oli hankalaa. Tuomioistuimen tuli tarkastella velalliseen varallisuusasemaa kokonaisuudessaan ja velallista oli pidettävä maksukyvyttömänä, mikäli velat olivat suuremmat kuin varallisuus. Arviointi oli vaikeaa, koska tilinpäätöstiedot eivät olleet luotettavia. Tuomioistuinten ratkaisut olivat siksi usein varsin umpimähkäisiä. Epärehellinen velallinen saattoi myös vältellä velanmaksua pitkään ilman konkurssin uhkaa. (Simachev 2003; Radygin et al. 2005.)

Vuoden 1998 insolvenssilain soveltamiskäytäntö osoitti pian, että laki toimi toisin kuin odotettiin. Konkurssiasioiden määrä tuomioistuimissa kasvoi, mutta sen syynä ei ollut ylivelkaantuneiden yritysten lisääntyneet konkurssit (Tompson 2003). Konkurssista tuli yritysvaltausmenetelmä, sillä sen avulla voitiin vähäisin kustannuksin saavuttaa valta kohdeyrityksessä. Tilanne oli nurinkurinen, sillä konkurssiin ajautuivat hyvin menestyvät yritykset, sillä ne olivat ylivelkaisia yrityksiä houkuttelevampia valtauskohteita (Radygin et al. 2005). Konkurseista, joiden päämäärä oli yritysvaltaus eli ns. tilatuista konkurseista (*zakaznyje bankrotstva*) tuli Venäjällä kukoistavaa liiketoimintaa, jossa kunnostautuivat konkurssiin erikoistuneet lakimiehet, entiset tuomarit sekä muut taloudellisen toiminnan sääntelyn parissa työskentelevät viranomaiset. Heidän tehtävänä oli etsiä asiakkaille sopivia kohdeyrityksiä ja suunnitella yritysvaltauksen toteutus. (Tšernigovski 2001.) Konkurssimenettelyä käytettiin metalli-, öljy- ja kaasuteollisuuden yritysvaltauksissa sekä myös selluloosa- ja paperiteollisuudessa (Volkov 2004).

Verrattuna aikaisempaan lakiin konkurssimenettelyn aloittaminen oli vuoden 1998 insolvenssilain lain mukaan helppoa. Jopa suuryritys voitiin asettaa konkurssiin varsin vähäisten maksurästien vuoksi. Lain mukaan velallista oli pidettävä maksukyvyttömänä, mikäli tämä oli kolmen kuukauden ajan laiminlyönyt maksuvelvoitteensa ja velan suuruus oli vähintään 500 kertaa minimikuukausipalkka. Kun kiinnostava kohdeyhtiö oli valittu, yritysvaltausta suunnittelevalle tahon ensimmäinen askel oli hankkiutua kohdeyhtiön velkojaksi. Tämä tapahtui joko ostamalla kohdeyhtiön velkojilta näiden saatavia tai taivutteleamalla joku kohdeyhtiön velkojista yhteistyöhön. Velkojan vaihdoksesta olisi lain mukaan tullut ilmoittaa velalliselle kirjattulla kirjeellä. Tämä olisi kuitenkin ollut signaali valtausuhasta. Siksi velalliselle lähetettiin ilmoituksen sijasta kirjattuna kirjeenä esimerkiksi mainosmateriaalia tai vain tyhjä paperiarkki. Samalla tavoin lähetettiin velalliselle myö-

hemmin maksuvaatimus. Postikuitit ja kopiot näin lähetetyiksi väitetyistä asiakirjoista olivat todisteina velkojan lainmukaisesta menettelystä, kun konkurssi asiaa myöhemmin käsiteltiin tuomioistuimessa. (Radygin et al. 2005.) Saatuaan velkojan aseman yritysvaltausta suunnittelevan tahon seuraava askel oli hakea kohdeyhtiö konkurssiin. Velallisen todellisella maksukyvyllä ei ollut merkitystä, sillä maksurästejä myös tarkoituksella luotiin estämällä velallista maksamasta velkojaan niiden eräännyttyä (Volkov 2004, Radygin et al. 2005).

Menettelyn eri vaiheissa nimitettävät toimitsijat (väliaikainen pesänhoitaja, ulkoinen hallinto ja konkurssipesänhoitaja) olivat avainasemassa tilatuissa konkurssissa. Vuoden 1998 insolvenssilaisissa edellytettiin, että heidän tuli puolueettomasti valvoa sekä velallisen että velkojien etuja. Puutteellisen valvonnan vuoksi väärinkäytöksiä tapahtui usein ja toimitsijat ajoivat tilatuissa konkurssissa pelkästään yritysvaltausta suunnittelevan velkojan etuja. (Tompson 2003.) Kun hakemus yhtiön konkurssiin asettamisesta oli tehty, tuomioistuimen tuli asettaa yhtiö väliaikainen pesänhoitajan valvontaan. Käytännössä yritysvaltausta ajava velkoja valitsi väliaikaisen pesänhoitajan vaikuttamalla mm. lahjuksin tuomioistuimen päätökseen (Volkov 2004). Väliaikaisen pesänhoitajan tehtävänä oli mm. laatia luettelo konkurssivelkojista, heidän äänimäärästään ja saatavistaan sekä valvoa, että kysymyksessä ei ole tilattu konkurssi. Usein väliaikaiset pesänhoitajat kuitenkin laiminlöivät valvontatehtävänsä ja myös velkojaluetteloiden vääristely oli tavallista (Radygin et al. 2005). Väliaikaisen pesänhoitajan nimitys ei lakkauttanut yhtiön hallintoelinten toimivaltaa, vaan vasta ulkoisen hallinnon tai konkurssipesänhoitajan nimittäminen siirsi vallan uusiin käsiin. Tässä vaiheessa yritysvaltaus varsinaisesti toteutui ja kohdeyhtiön johto vaihtui. Mikäli velkojainkokous päätti aloittaa yrityksen saneerauksen, yhtiöön nimitettiin ulkoinen hallinto. Jos taas päädyttiin konkurssiin, yhtiöön oli nimitettävä konkurssipesänhoitaja. Vaikuttamalla tuomioistuimen päätöksiin yritysvaltausta ajava velkoja

saattoi saada haluamansa henkilöt kohdeyhtiön johtoon. Esimerkiksi ulkopuolisen hallinnon nimitti tuomioistuimella velkojainkokouksen pöytäkirjojen perusteella. Pöytäkirjanpito oli väliaikaisen pesänhoitajan tehtävä. Koska hänen toimiaan ei käytännössä valvottu, tietyn velkojan etuja ajava väliaikainen pesänhoitaja saattoi määrätä ulkopuolisen hallinnon nimityksestä muuttamalla pöytäkirjojen sisältöä. (Radygin et al. 2005.) Uuden johdon astuttua tehtäviin prosessin jatko riippui siitä, mikä oli yritysvaltauksen tarkoitus. Kohdeyhtiö saatettiin tyhjentää nopeasti varallisuudesta ja mikäli taas valtaajalla oli pitemmän tähtäimen suunnitelmia, tämä saattoi hankkia esimerkiksi enemmistöosakkuuden yhtiössä. (Zakonmost 20.5.2002.)

Konkurssin käyttö yritysvaltauksissa oli eräs tärkeimmistä syistä, jotka johtivat lain muutokseen vuonna 2002. Konkurssin käyttö yritysvaltauksissa pyrittiin estämään mm. tiukentamalla eri toimitsijoiden pätevyysvaatimuksia sekä heidän valvontaa (Tompson 2003). Lainsäätäjät onnistuivat pyrkimyksissään, mutta ongelma ei silti poistunut. Vuodesta 2002 lähtien osakeyhtiölain rooli yritysvaltauksissa on korostunut ja lain vähemmistöosakkaiden suojaksi tarkoitettuja säännöksiä on ryhdytty käyttämään yritysvaltauksissa (Volkov 2004). Kiinnostavaa tässä on se, että vuonna 2002 tuli voimaan laaja osakeyhtiölain uudistus, jossa mm. vähemmistöosakkaiden asemaa vahvistettiin. Osakeyhtiölakiin nojautuen on pyritty rajoittamaan enemmistöosakkaan oikeuksia sekä järjestämään enemmistöosakkaan osakkeiden myynti vastoin tämän tahtoa. Esimerkiksi enemmistöosakkaan äänioikeutta yhtiökokouksessa on pyritty rajoittamaan, jolloin yritysvaltausta suunnitteleva vähemmistöosakas on saanut päätösvallan yhtiökokouksessa. Vähemmistöosakkaan kanteen avulla enemmistöosakkaan osakkeet pyrittiin saamaan myyntiin esimerkiksi kiistassa Kotlaksen kombinaatin omistuksesta. Yritysvaltauksen onnistuminen edellyttää vallanvaihtoa yhtiön hallinnossa. Lain mukaan vähemmistöosakkaalla on oikeus kutsua koolle ylimääräinen yhtiökokous päättämään mm. yhtiön hallintoelinten valinnasta. Tätä

mahdollisuutta vallasta kamppailevat osakkaat ovat käyttäneet hyväkseen ja esimerkiksi Kotlaksen osakkeenomistajat kutsuivat vuoronperään koolle kilpailevia yhtiökokouksia. Lopulta kombinaatilla oli kaksi toimitusjohtajaa ja johtajaneuvostoa. (Volkov 2004.)

Lainsäädäntötyö Venäjällä

Venäjän metsälain uudistamista seuranneiden suomalaisten silmissä venäläinen lainsäädäntöprosessi vaikuttaa hyvin sekavalta. Metsälakiehdotuksen valmistelua johtava ministeriö vaihteli ja lakiluonnoksia julkaistiin kolmisenkymmentä, mistä tuli lähes vitsi Venäjällä. Myös valmistelutyön venymistä on ihmetelty; lain luvattiin jatkuvasti tulevan hyväksytyksi milloin ennen kesälomia, milloin ennen vuoden vaihdetta. Onko lainsäädäntötyö Venäjällä poikkeuksellisen hidasta vai mikä metsälain uudistamisprosessissa on vikana?

Vertailun vuoksi on todettava, että Suomessa esimerkiksi vuonna 1962 säädetyt ja lukuisia kertoja muutetun vesilain kokonaisuudistus on ollut vireillä vuodesta 2000 alkaen, jolloin asetettiin toimikunta asiaa valmistelemaan. Toimikunnan työtä jatkanut työryhmä sai kesällä 2006 mietintönsä valmiiksi, minkä jälkeen se on ollut lausuntokierroksella (Oikeusministeriö 2006). Valmistelutyö on siis edelleen kesken. Maankäyttö- ja rakennuslaki, jota valmistelemaan asetettiin toimikunta vuonna 1996, puolestaan hyväksyttiin jo vuoden 1998 joulukuussa ja se tuli voimaan vuoden 2000 alussa. Tämäkin uudistus oli kuitenkin pitkän kehityksen tulos ja vanhan, vuodelta 1958 olevan rakennuslain kokonaisuudistuksen voidaan katsoa alkaneen jo 1960-luvun lopulla (Ekroos & Majamaa 2000, 31–32). Suuret lakiuudistukset edellyttävät siis vakiintuneissakin yhteiskunnallisissa oloissa vuosien pitkäjänteistä työtä. Venäjällä edelleen jatkuva muutos suunnitelmataloudesta markkinatalouteen tekee lainsäädäntötyöstä tavallistakin vaikeampaa ja monimutkaisempaa. Edellinen metsälaki oli vuodelta 1993 ja vielä voimassa oleva nykyinen laki vuodelta 1997.

Metsälain kokonaisuudistushanke käynnistyi Venäjällä vuonna 2002 ja tulee lopullisesti hyväksytyksi vuoden 2006 loppuun mennessä, joten uudistukseen kulunut aika on sinänsä varsin kohtuullinen.

Lainvalmistelun kehittämissäpyrkimyksistä (OECD 2005) huolimatta on selvää, että muutostarvetta venäläisessä lainvalmistelussa on edelleen. Läpi metsälain uudistamisprojektin luonnonvarainministeriö (LVM) ja taloudellisen kehityksen ja kaupan ministeriö (TKM) tekivät tahoillaan valmistelutyötä, vaikka Venäjä on pyrkinyt kehittämään lainvalmistelun koordinaation (OECD 2005, 5). Metsälain valmistelun yhteydessä kahden ministeriöiden yhteistyö ei toiminut, mikä teki valmistelusta sekavaa ja tempoilevaa. Työnjakokiistoista ja jatkuvasti epärealistisista valmisteluajakatauluista johtuen ministeriöillä ei ole ollut valmistelurauhaa. LVM julkaisi ensimmäisen lakiluonnoksen heti muutama kuukausi valmistelutyön alkamisen jälkeen vuonna 2002, mikä kuvastaa varsinaisen esivalmistelutyön eli tausta-aineiston keräämisen ja eri näkökulmien punninnan vähäistä merkitystä. Esivalmistelun laiminlyönnistä aiheutuu helposti koko lainvalmistelutyön pitkittymistä (Tala 2005, 96–97), mikä onkin selvästi nähtävissä Venäjällä metsälain valmistelun yhteydessä. Ministeriö siirtyi suoraan ns. perusvalmisteluun, mutta näyttää siitäkin ottaneen mukaan vain varsinaisen pykäläehdotusten laadinnan ja jättäneen mm. yksityiskohtaisten perustelujen laatimisen väliin.

Molemmat ministeriöt julkaisivat vuosina 2002–2004 sekä omia että yhteisiä luonnoksiaan uudesta metsälaista ja välillä myös presidentin hallinto osallistui valmisteluun. Helmikuussa 2005 hallitus antoi ehdotuksen uudeksi metsälaki dummalle eli Venäjän parlamentin alahuoneelle ja lakiehdotus hyväksyttiin jatkovalmisteltavaksi duuman ensimmäisessä käsittelyssä toukokuussa 2005. Lain jatkovalmistelusta duumassa vastannut metsälakikomitea näytti hukkuvan tuhansien muutosehdotusten alle ja parannellun lakiluonnoksen sijaan komitea sai aikaiseksi vain tuhatsivuisen taulukon, johon

oli kirjattu ehdotettuja muutoksia (Metsälakikomitea 2006). Ensimmäinen laista ilmestyikin TKM:n muokkaama versio ja vasta syksyllä 2006 metsälakikomiteakin julkaisi oman luonnoksensa. Marraskuun 1. päivänä 2006 oli duumassa metsälain toinen käsittely. Tämän jälkeen on vielä lain kolmas käsittely, jossa vielä saatetaan tehdä pieniä teknisluonteisia korjauksia. Seuraavaksi federaationeuvoston eli parlamentin ylähuoneen on hyväksyttävä laki. Lopuksi presidentin on vahvistettava laki ja se on myös julkaistava.

Metsälain valmistelulle oli tyypillistä näkökantojen muuttuminen lähes kuukaudesta toiseen: välillä metsät haluttiin yksityistää, välillä taas säilyttää kaikki valtion omistuksessa, yhdessä versiossa huutokaupat olivat ainoa keino saada metsää vuokralle ja seuraavassa taas hyväksyttiin pelkät tarjouskilpailut jne. Osittain tähän oli syynä TKM:n ja LVM:n välinen taistelu päävalmistelijan tehtävästä, mutta myös pitkäjänteinen kehitys- ja valmistelutyö näytti puuttuvan. Yksityiskohtaisten perustelujen esittäminen olisi varmasti helpottanut muutoksista käytävää keskustelua. Perustelujen puuttuminen johtunee osittain siitä, että Venäjältä puuttuu selkeä sääntely siitä, mitä asikirjoja hallituksen on liitettävä duumalle annettavaan lakiehdotukseen (OECD 2005, 13). Metsälain yhteydessä Venäjän federaation hallitus antoi duumalle muutaman sivun mittaisen hyvin yleisluontoisen selitteen, josta puuttuivat sekä yksityiskohtaiset perustelut että mm. sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristövaikutusten arviointi (Venäjän hallitus 2005).⁴ Suomessa eduskunnalle annettavissa lakien kokonaisuudistusta koskevissa hallituksen esityksissä on kymmeniä sivuja. Esim. hallituksen vuoden 1996 esitys Suomen uudeksi metsälaki sisälsi yhteensä 73 sivua, josta noin kolmannes oli yleisperusteluja (tavoitteita, vaikutusten arviointia, eri maiden käytäntöjen esittelyä), kolmannes ehdotettujen pykälien yksityiskohtaisia perusteluja ja kolmannes itse säädöstekstiä (Hallituksen esitys 1996).

Uusi metsälaki viipyi – ja vanha uudistui

Samaan aikaan kun metsälain kokonaisuudistusta valmisteltiin, muutettiin vuoden 1997 metsälakia ja muuta metsälainsäädäntöä useaan otteeseen. Jopa muutaman kuukauden välein annetut muutokset olivat toisinaan osittaisessa ristiriidassa keskenään eikä lakien täytäntöönpanoon kiinnitetty riittävästi huomiota (esim. Lehtinen 2006 s. 20–21). Muutokset kohdistuivat erityisesti keskushallinnon ja alueiden välisiin toimivaltasuhteisiin, mutta myös mm. vuokra-aikaa pidennettiin 49 vuodesta 99 vuoteen.

Tyypillinen esimerkki nopeasti ja huonosti toteutetusta metsälain osittaisuudistuksesta on vuoden 2004 lopulla tehty lakimuutos, jolla metsien käytön pääasiallinen valvonta siirrettiin metsähallinnon *leshozeilta* ympäristövalvontaviranomaiselle eli *Rosprirodnadzorille*. Tämän seurauksena mm. Leningradin alueen *leshozien* 4500 työntekijää jatkoivat *leshozien* palkkalistoilla, vaikka ympäristövalvontaviranomaisella oli alueella vain viisi työntekijää hoitamassa moninkertaistunutta työtaakkaa. ”Onneksi potentiaaliset metsälain rikkojat eivät tienneet tilanteesta” sanoi Sergei Morozov, Leningradin alueen metsäviraston varajohtaja (Denisenko 2006). Tällaiset huonosti toteutetut osittaisuudistukset ovat ikäviä osoituksia siitä, mitä metsälain kokonaisuudistuksen voi aiheuttaa, mikäli sen täytäntöönpanoon ei varata riittävästi sekä aikaa että voimavaroja. Duuman päätöksen mukaan uusi metsälaki tulee voimaan jo 1.1.2007 (Duuma 2006).

OECD on arvostellut Venäjää *ad hoc* (talous)politiikan harjoittamisesta (OECD 2005, 4) ja suunnitelmallisen ja yhtenäisen metsäpolitiikan puute näkyy myös metsälainsäädännön ja -hallinnon kohdalla. Sektorikohtaiset, osittain ristiriitaiset metsäalan ohjelmat (Saastamoinen & Tornainen 2005) eivät riitä asettamaan lainsäädäntötyölle selkeitä kehyksiä eivätkä pitkän tähtäimen tavoitteita metsäalan kehitykselle. Seurauksena on tempoilevaa, vaikeasti tulokittavaa ja ristiriitoja sisältävää lainsäädäntöä

(Nystén-Haarala 2005, Lehtinen 2006).

Venäjän metsäpolitiikan hajanaisuuden ja valmistelutyön puutteiden lisäksi eräs syy uuden lain valmisteluvaikeuksiin saattaa löytyä hallituksen politiikasta. Hallitus on suosinut metsälain uudistuksen yhteydessä melko liberaalia linjaa, ehdottamalla mm. metsien yksityistämisen mahdollistamista sekä metsähallinnon ja lupamenettelyjen voimakasta keventämistä. Hallituksen päätavoitteesta eli metsätalouden tehostamisesta ei ollut juuri erimielisyyksiä, mutta keinoista sitäkin enemmän. Esimerkiksi metsien yksityistäminen, metsähallinnon alasajo ja jokamiehen oikeuksien rajoittamismahdollisuus herättivät paljon keskustelua Venäjällä. Välillä jo presidentinkin hillitsi TKM:n yksityistämistä ja peräänkuulutti laajaa kansalaiskeskustelua aiheesta (Veijola 2004a), mikä todennäköisesti vaikutti valmisteluun, sillä seuraavassa versiossa yksityistäminen oli siirretty muulla lailla myöhemmin mahdolliseksi päätettäväksi (Veijola 2004b).

Demokratiaa vai huonoa suunnittelua

Lainsäädäntötyön näkökulmasta metsä- ja kaupallinen lainsäädäntö ovat eri asemassa, koska kaupallinen lainsäädäntö kuuluu liittovaltion toimivaltaan, kun taas luonnonvarojen käytön sääntely kuuluu Venäjän federaation perustuslain mukaan liittovaltion ja alueiden yhteiseen toimivaltaan. Jaettu toimivalta on aiheuttanut Venäjällä huomattavaa epävarmuutta, sillä selkeää työnjakoa keskusvallan ja alueiden kesken ei ole onnistuttu luomaan (Nystén-Haarala 2005). Alueiden toimivaltaa on vuoroin kavennettu ja vuoroin lisätty, mikä on aiheuttanut epävakautta. Toimivaltamuutosten täytäntöönpanoon ei ole myöskään kiinnitetty riittävästi huomiota.

Verrattuna metsälain uudistukseen Venäjän insolvenssilain uudistusvauhti on ollut ripeää. Vuoden 1998 insolvenssilaki joutui laajan kritiikin kohteeksi, mikä lopulta johti uuden insolvenssilain voimaantuloon vuonna 2002. Tämä laki on voimassa nykyisinkin. Lain-

muutos ei ollut helppo, vaikka periaatteellinen yhteisymmärrys vallitsikin lain ongelmista. Eräs tärkeimmistä epäkohdista oli konkurssin käyttö yritysvaltauksissa. Lakiluonnosta vastaan esitettiin useita huomautuksia ja presidentti kieltäytyi vahvistamasta ensimmäistä lakia ja niin valmistelua jouduttiin jatkamaan. (Tompson 2003.) Kaupallisen lainsäädännön alalla uudistukset saattavat kuitenkin olla metsälainsäädäntöön verrattuna helpompia, koska on voitu lähteä liikkeelle puhtaalta pöydältä. Markkinatalouden vaatimat instituutiot, kuten pankkijärjestelmä, yhtiömuodot, konkurssimenettely ja osakemarkkinat on ollut mahdollista rakentaa alusta ilman perinteiden painolastia, sillä suunnitelmataloudessa valtionyritysten toiminta perustui varsin toisenlaisiin virallisiin instituutioihin kuin markkinataloudessa. Toisaalta uusilla instituutioilla on ollut omat ongelmansa, kuten edellä on havaittu. Metsälainsäädännön puolella taas on olemassa pitkät vuosikymmenten perinteet ja alalla on vakiintuneita instituutioita, jotka saattavat jarruttaa muutoksia. Mm. valtion metsäomistus on vahva perinteinen instituutio, jonka muuttaminen on vaikeaa. Metsät ovat omistuksen kohteena luonteeltaan erilaisia kuin yhtiöt ja ne ovat olleet tärkeä osa venäläistä kulttuuria (Autio-Sarasma 2005, 126; Teplyakov 2004, 19), mikä on vaikuttanut siihen, että metsien yksityistämistä vastustetaan kiivaasti. Toisaalta vakiintuneista instituutioista ei voida katsoa olleen pelkästään haittaa myrskyisten uudistusvuosien aikana. Esimerkiksi vakiintuneet metsänhoito- ja hakkuumenetelmät (esim. metsäkategorioiden, hakkuumuodot ja metsäsuunnittelujärjestelmä) ja paikalliset metsäviranomaiset eli *leshozit* ovat saattaneet olla se oljenkorsi, jonka avulla suuria muutoksia kokenut metsäsektori on pystynyt jatkamaan toimintaansa. Tosin *leshozienkin* toiminta on joutunut vakavan kritiikin kohteeksi (esim. Kuliasova & Kuliasov 2002).

Metsälain uudistamisen taustalla ei ole ollut yhtä yhtenäistä näkemystä. Ainoastaan metsätalouden tehostamisen tavoite on saavuttanut yleisen hyväksynnän, mutta ristiriitoja on syntynyt siitä, miten tavoitteeseen päästään. Pitkittyneessä

valmisteluprosessissa voidaan nähdä hyviäkin puolia. Valmistelun eri vaiheissa on julkaistu monia luonnoksia, jotka ovat herättäneet keskustelua lehdistössä. Toisaalta ympäristöjärjestöjen ja monien muiden tahojen ohella mm. LVM valitti, ettei sen mielipiteitä otettu huomioon lain valmistelussa (Haastattelut 2004).

Uusi metsälaki ei mennyt itsestään selvästi läpi duumassa, vaikka Yhtenäinen Venäjä -puolueella on selvä enemmistö edustajanpaikoista ja presidentti Putin on muutamaan otteeseen kiirehtinyt metsälain säätämistä. Venäjän metsälakiehdotus on muuttunut selvästi, kun verrataan duuman ensimmäisessä istunnossaan vuonna 2005 hyväksymää metsälakiluonnosta ja duuman toisessa käsittelyssä marraskuussa 2006 hyväksytyä lakia.⁵ Jonkinlainen demokratia näyttää siis toimivan lainsäädäntötyössä Venäjällä. Toisaalta voidaan todeta, että metsälaki ei kuulu presidentin ja hallituksen tärkeimpiin mielenkiinnon kohteisiin, joten duumalle on jätetty enemmän päätösvaltaa kuin esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Myös yhtenäisen metsäpolitiikan puuttuminen on politiikka sinänsä. Metsäpolitiikan tai -ohjelman puuttuminen jättää lainvalmistelijoille eli virkamiehille ja hallitukselle vapaammat kädet muuttaa metsäsektoria liberaalimpaan suuntaa kuin mihin metsäalan ammattilaiset ja yritykset, akateemikot, kansalaisjärjestöt sekä monet duumankaan jäsenet olisivat valmiita. Lisäksi yksityiskohtaisten perusteluiden ja vaikutusarvioiden puuttuminen helpottaa lain puolustamista, kun todetaan yksinkertaisesti muutosten lisäävän tehokkuutta ja tuottavuutta.

Insolvenssilain ja osakeyhtiön soveltamiskäytännön tarkastelu osoittaa, että lainsäädäntö on toiminut lyömäaseena yritysten välisissä konflikteissa. Venäjällä eräs lainsäädännön soveltamisen ongelmista on se, että lakeja käytetään ajamaan muita päämääriä kuin lainsäätäjä on tarkoittanut. Konkurssi ja vähemmistöosakkaiden suojaamismenot on valjastettu yritysvaltausmenetelmäksi. Metsälainsäädännön alueella on myös vastaava uusien instituutioiden hyväksikäyttöä, vaikka tässä artikkelissa onkin keskitytty arvioimaan

metsälainsäädännön osalta lähinnä lainsäädäntöprosessia. Esimerkiksi metsäyhtiöiden neuvostotyylisiä yhteiskuntavastuuta (ks. esim. Piipponen 1999) toteutetaan nykyisin kirjoittamalla vuokrasopimuksia luovasti ja vastoin mm. Venäjän kilpailu- ja työläinsäädäntöä. Metsäalueen vuokraajia on velvoitettu mm. palkkaamaan paikallista väestöä metsätöihin, kehittämään omaa jalostustoimintaa, myymään tietty osuus puusta kotimarkkinoille sekä toimittamaan paikallisille asukkaille ja laitoksille ilmaisia polttopuita (Lehtinen 2006, 42–51). Aluetasolla metsänvuokrainstituutio siis toimii osittain toisin kuin on tarkoitettu ja kilpailua vääristäen. Pelkät lakiuudistukset eivät riitä muuttamaan tilannetta, vaan tarvitaan myös täytäntöönpanon valvontaa.

Lainsäädännön puutteita ei voida yksinään syyttää siitä, että insolvenssilaki ja osakeyhtiölaki ovat toimineet Venäjällä varsin arvaamattomalla tavalla, vaikka toki silläkin on oma roolinsa. Ongelmassa olennaisinta ei ole itse lain kirjain, vaan ympäristö, jossa lakia sovelletaan. Douglass Northin mukaan epävirallisten instituutioiden merkitys näkyy ennen kaikkea siinä, että sama normi saattaa johtaa eri ympäristöissä eri lopputulokseen (North 1990). Yritysvaltaukset metsäsektorilla osoittavat, että vanhat ajattelumallit (epäviralliset instituutiot) elävät yhä, vaikka viralliset instituutiot ovat suuntautuneet kohti markkinataloutta. Hyvät verkostot ja henkilökohtaiset kontaktit mm. eri viranomaisiin on edelleen syvään juurtunut tapa hoitaa asioita. Lainsäädäntö joutuu väistymään epävirallisten toimintatapojen tieltä. Yritysvaltauksia tarkasteltaessa törmää usein räikeäänkin lainvastaiseen toimintaan. Lakia soveltavat viranomaiset ovat omalta osaltaan tavallaan hyväksyneet lakien hyväksikäytön toimimalla yritysvaltauksia suunnittelevien tahojen toiveiden mukaisesti. Sama ongelma koskee mm. metsänvuokrasopimuksia, joiden solmimisen yhteydessä metsäviranomaiset ovat itse suoraan syyllistyneet lakien väärinkäyttöön. Hyväkin laki on arvaamaton väärissä käsissä, mikäli lakia käyttävät viranomaiset, tuomioistuimet mukaan

lukien, ovat alttiita ulkopuolisille vaikutuksille ja siten sallivat sen, että lainsäädännön avulla

toteutetaan henkilökohtaisia taloudellisia pyrkimyksiä.

Viitteet

- 1 Konkurssimenettelyä sääntelevästä laista käytetään nimitystä insolvenssilaki, koska se lähinnä vastaa lain venäläistä nimitystä ja myös siitä syystä, että konkurssimenettely on vain osa sitä maksukyvyttömyysmenettelyä, jonka kohteeksi maksukyvytön velallinen joutuu. Siten olisi harhaanjohtavaa puhua pelkästään konkurssilaista.
- 2 Alkusuysäys Kotlaksen selluloosa- ja paperikom-binaatin omistuksesta käydyille kiistoille oli vähemmistöosakas Sergei Melkinin kanne. Kantaja väitti vähemmistöosakkaalle koituneen tappioita siitä, että enemmistöosakas Ilim Pulp Enterprise oli laiminlyönyt sille kombinaatin yksityistämisessä asetettuja investointivelvoitteita. Tuomioistuin ratkaisi asian kantajan hyväksi ja merkittävä määrä kombinaatin osakkeita tuli uudelleen myyntiin. Basovyi Elementin onnistui välikäsiensä avulla hankkimaan enemmistöosakkuuden kombinaatissa. (Pronin 2003, Volkov 2004)
- 3 Venäläisessä lehdistössä on esitetty erilaisia arvailuja tarkastusten syistä. On epäilty tarkastusten olevan yritysvaltausta suunnittelevan tahon keino saada tietoa kohdeyhtiöstä.
- 4 Metsälain ensimmäisen käsittelyn yhteydessä muutama duuman pienpuolueita edustava jäsen vaatikin ympäristövaikutusten arviointia tehtäväksi (Duuma 2005). Lain valmistelun melko varhaisessa vaiheessa tehty perusteellinen ympäristövaikutusten arviointi olisi varmasti tuonut lisää ainesta keskusteluun.
- 5 Länsimaidenkin parlamentteja moititaan liian reaktiivisesta otteesta lainsäädäntötyöhön; ts. parlamentit vain hyväksyvät, hylkäävät tai muuttavat hallituksen esittämän lakiehdotuksen, mutta eivät juurikaan itse tee lain valmistelutyötä (Tala 2005, 92–93).

Lähteet

- Autio-Saraso, Sari (2005), An illusion of endless forests? Timber and Soviet Industrialization in the 1930s. – *Understanding Russian Nature: Representations, Values and Concepts*. Eds. Rosenholm, Arja and Autio-Saraso, Sari. Helsinki: Aleksanteri Papers 4/2005.
- Butrin, Dmitry (2004), Timber industry 2000–2004. – *Kommersant* 11.11.2004. http://www.kommersant.com/tree.asp?rubric=3&node=43&doc_id=487624
- Denisenko, Jelena (2006), Lutš sveta v temnoj tšaštše. – *Ekspert Severo-Zapad* 6 (259), 13.2.2006.
- Dudarev, Grigory; Sergey Boltramovich, Pavel Filipov & Hannu Hernesniemi, (2004), *Advantage of Northwest Russia. The New Growth Centre of Europe*. Helsinki: Sitra.
- Duuma (2005), Stenogrammy zasedanii Gosudarsvennoi Dumy, 22.4.2005. [http://wbase.duma.gov.ru/steno/nphsdb.exe?B0CW\[F11&20.04.2005&F11&27.04.2005&F11&&F258&^&\]H2082](http://wbase.duma.gov.ru/steno/nphsdb.exe?B0CW[F11&20.04.2005&F11&27.04.2005&F11&&F258&^&]H2082)
- Duuma (2006), Stenogrammy zasedanii Gosudarsvennoi Dumy, 1.11.2006. [http://wbase.duma.gov.ru/steno/nphsdb.exe?B0CW\[F9&%D1%D2%C5%CD%CE%C3%D0%C0%CC%CC%C0&F9&&F9&&F11&01.11.2006&F11&06.11.2006&F11&&F258&^&\]T2489F258P3015](http://wbase.duma.gov.ru/steno/nphsdb.exe?B0CW[F9&%D1%D2%C5%CD%CE%C3%D0%C0%CC%CC%C0&F9&&F9&&F11&01.11.2006&F11&06.11.2006&F11&&F258&^&]T2489F258P3015)
- Ekroos, Ari & Majamaa, Vesa (2000), *Maankäyttö- ja rakennuslaki*. Helsinki: Edita.
- Hallituksen esitys (1996), Hallituksen esitys Eduskunnalle metsälain sekä laeiksi kestävän metsätalouden rahoituksesta ja rikoslain 48 luvun 1 §:n 3 momentin muuttamisesta. HE 63/1996 vp.
- Kuliasova, Antonina & Kuliasov, Ivan (2002), Reorganization of Environmental Administration. – *Environmental transformations in the Russian forest industry. Key actors and local developments*. Eds. Kortelainen, Jarmo & Kotilainen, Juha. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 136.
- Ledeneva, Alena (2001), *Unwritten rules: How Russia Really Works*. Centre for European Reform (CER).
- Lehtinen, Leena (2006), Venäjän metsäoikeudesta. <http://www.idanmetsatieto.fi/fi/cfm/docs/index>

- cfm?ID=531.
- Metsälakikomitea (2006), Taulukko metsälakiehdotukseen tehdyistä muutosehdotuksista. <http://www.duma.gov.ru/cnature/workgroups/les/home.shtml>
- North, Douglass, C. (1997), *The Contribution of the New Institutional Economics to an Understanding of the Transition Problem*. WIDER Annual Lectures 1, March 1997.
- North, Douglass, C. (1990), *Institutions Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nystén-Haarala, Soili (2001), *Russian Law in Transition. Law and Institutional Change*. Helsinki: Kikumora publications.
- Nystén-Haarala, Soili (2005), Lainsäädäntö ja taistelu luonnonvarojen hallinnasta Venäjällä. – *Alue ja ympäristö* 34:2, 36–47.
- OECD (2005), *Government Capacity to Assure High Quality Regulation. Regulatory Reform in Russia*. OECD Reviews of Regulatory Reform. <http://www.oecd.org/dataoecd/14/45/34985412.pdf>
- Oikeusministeriö (2006), Vesilainsäädännön uudistaminen, 22.9.2006. <http://www.om.fi/Etusivu/Vireilla/Saadoshankkeet/Esinejajymparistooikeus/1145624760861>
- Orlov, Vladimir (2006), Venäjän uusi insolvenssilaki (2002). – *Defensor Legis* 3, 402–418.
- Piipponen, Minna (2000), *Transition in the forest sector of the Republic of Karelia, Russia*. – *Fennia* 177:2, 185–233.
- Pravda Severa* (2006), Korporativnyje konflikty. 8.2.2006.
- Pronin, Vladimir (2003), 600 dnei lesnoi vojny "Bazovyj element" protiv Ilim Palp enterpraiz. – *Slijanija i Pogloštšeniija* 5/6.
- Radygin, A.D., Gontmakher, A.E., Kyzuk, M.G., Mezheraups, I.V., Swain, H., Simachiov, Yu.V., Shmeleva, N.A. & Entov, R.M (2005), *The institution of bankruptcy: development, problems, areas of reforming*. Moscow: Consortium for Economic Policy Research and Advice.
- Simachev, Iu (2003), The Institution of Bankruptcy in Russia. Demand, Basic Trends, and Problems of Development. – *Problems of Economic Transition* 46:8, 32–65.
- Tala, Jyrki (2005), *Lakien laadinta ja vaikutukset*. Helsinki: Edita.
- Tepljakov, Victor K. (2004), The Power of the Past. – *Forest Ethics Inspired by the Johannesburg Summit 2002*. Eds. Erkkilä, Antti & Pelkonen, Paavo. Silva Carelica 46. University of Joensuu, Faculty of Forestry, 17–40.
- Tompson, William (2003), Reforming Russian Bankruptcy Law. *International Company and Commercial Law Review* 4.
- Torniainen, Tatu & Saastamoinen, Olli (2005), Venäjän metsäpolitiikan murros jatkuu. – *Ostiensis* 1, 29–31.
- Torniainen, Tatu; Olli Saastamoinen & Anatoly Petrov (2006): Russian forest policy in the turmoil of the changing balance of power. – *Forest Policy and Economics*. http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VT4-4K7NHWK-2&_user=952947&_handle=V-WA-A-W-CW-MsSAYZA-UUA-U-AAZWDBZYZD-AAZUBADZZD-AYUZVVZAW-CW-U&_fmt=full&_covDate=06%2F22%2F2006&_rdoc=1&_orig=browse&_srch=%23TOC%236280%239999%23999999999%23999999!&_cdi=6280&_artOutline=Y&_view=c&_acct=C000049221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=952947&_md5=17d4fac32619e87506100647791156a2#secx8
- Tšernigovski, Maksim (2001), Bankorotsvo Zakazyvvali? – *Kommersant*, 18.6.2001.
- Vejola, Pertti (2004a), Venäjän federaation hallitus hyväksyi metsälain pääperiaatteet. Muistio, UM/Moskova, 19.3.2004. http://www.idanmettatieta.fi/fi/cfmldocs/index.cfm?ID=532&tiedote=view&tiedote_ID=399
- Vejola, Pertti (2004b), Uusin metsälakiesitys. Muistio, UM/Moskova, 21.4.2004. http://www.idanmettatieta.fi/fi/cfmldocs/index.cfm?ID=532&tiedote=view&tiedote_ID=437
- Venäjän hallitus (2005), Pojasnitelnaja zapiska k projektu Lesnogo Kodeksa Rossijskoi Federatsii. http://www.forestlaw.ru/official_texts/2/
- Volkov, Vladim (2004), Hostile Enterprise Takeovers: Russia's economy in 1998–2002. – *Review of Central and East European Law* 4, 527–548.
- Zakonnost* (2002), Zloupotrebleniija pri bankrotsve, 20.5.2002.
- Haastattelut 2004. Projektimme tutkija Maria Tsiachniouk on haastatellut helmi-maaliskuussa vuonna 2004 Moskovassa LVM:n virkamiehiä, duuman edustajia ja heidän avustajiaan sekä ympäristöjärjestöjen edustajia. Käytössäni on yhteensä 20 haastattelua.